

Az elmúlt években – 1988 és 1991 között – 1989-ben némileg emelkedett, majd 1991-ben csökkent a kihelyezett gyermekek száma. A lakáshelyzet, az anyagi kondíciók és a társadalmi megbecsülés hiánya egyaránt bénítólag hatnak a nevelőszülői hálózat fejlesztésére. A családokban elhelyezett gyermekek után fizetett gondozási díj összege meg sem közelíti a gyermekotthoni normatívát.

1992-ben szerény áttörés következett be: 200 nevelőszülői kihelyezés történt, s különösen örvendetes, hogy a gyerekek 37 százaléka 10 év feletti. Ettől az évtől a nevelőszülőknek jelentkezők szakmai felkészítő tanfolyamon vesznek részt, amitől bizonyos profizmust, s ezzel együtt a társadalmi és anyagi megbecsülés növekedését is várjuk.

Statisztikai adataink összességében a fővárosi gyermekek helyzetének folyamatos romlását mutatják.

Ennek a folyamatnak a megállása, megfordulása – a gazdasági mutatókat figyelembe véve – nem egyhamar várható. Fontos azonban már az a szemléletbeli változás is, ami a korábbiakkal ellentétben a gyermekvédelmet a családvédelemtől elválaszthatatlan komplex ellátórendszerként kezeli, s az elsődleges prevencióra helyezi a hangsúlyt. A főváros lehetőségeihez képest kiemelten kezeli a gyermekvédelmet, költségvetéséből bizonyos preferenciákat biztosít ennek a területnek. Az anyagi korlátok azonban markánsan behatárolják a szakmai elképzelések megvalósítását, hiszen még a jogszabályok adta lehetőségek és kötelezettségek anyagi fedezete is kétséges.

Régóta várt szociális törvényünk ugyan sok tekintetben a „szegénypolitikához” közelít, azonban néhány gyermekvédelmi szempontból is fontos ellátási formát vezetett be, ezzel a korábban abszolút és relatív szempontból egyaránt legrosszabb helyzetű több gyermekes családok életén próbál – legalábbis szándékaiban – javítani.

További előrelépést egy valóban korszerű gyermekvédelmi törvény jelentene, amely nemcsak szemléletében, hanem intézmény- és finanszírozási rendszerével is a megelőzést szolgálná, s az eddig a jogszabályok szintjén is figyelmen kívül hagyott gyermek jó(l)létet állítaná a középpontba.

Ihász Márta

Műhely

A Fővárosi GYIVI Utcai Gondozó Szolgálatának munkájáról

A Fővárosi Gyermekek- és Ifjúságvédő Intézet Utcai gondozó Szolgálat az 1992-es évben több szempontból is jelentős változáson ment át.

A régi munkatársak közül többen is távoztak a Szolgálattól, s a helyükre nem sikerült azonnal megfelelő kollégákat találni. Távozásuk intő jel, a túlterhelés idő előtt „elnyüvi” a kollégákat. Az általunk elfogadott alapelveket be kell tartani (pl.: gondozotti létszám 15-20 fő, főállású gondozók alkalmazása, megfelelő fizetés). Nagy figyelmet kell fordítani a gondozók „gondozására” is, különben elkerülhetetlen a menekülésük erről az egyáltalán nem könnyű területről. A gondozók segítségét szolgálják a különböző intézmények által szervezett képzések, amelyekre kollégáinkat beiskoláztuk, de tapasztalataink nem egyértelműen pozitívak. Ezért a jövőben szeretnénk, ha pszichológus segítené utcai gondozóink munkáját.

Szándékaink szerint az egészségügyi ellátást nyújtó orvos és ápolónők kivételével, csak főállású gondozókat alkalmaznánk és esetükben a szakirányú képzettségei igazolni kell. Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hiszen az egyetemek, főiskolák most bocsátják ki az első végzett szociális munkásokat.

A második jelentős változást részben az első következményének is tekinthetjük: gondozottjaink száma 200 főre csökkent, és ezzel elérte azt az optimális gondozotti létszámot, ami 10 gondozóval tisztességgel vállalható. A csökkenésnek azonban ez csak az egyik oka lehet. Tapasztalataink szerint jelentősen meghatározza a munkánkat immár, hogy a különböző hajléktalanokkal foglalkozó intézmények megszilárdultak, kialakult profiljuk és ügyfélkörük. Mi sokkal kisebb fluktuációt tapasztalunk, mint korábban. A szolgáltatást igénybevevők és a szolgáltatók egymásra találtak. A nálunk jelentkező 200 fő, de gondolom, hogy a mások által gondozottaknak is egyik fő jellemzője lett, hogy a romló gazdasági helyzet következtében egyre nehezebb az utcáról való kigondozásuk. Ez azt is jelenti, hogy a mi szolgálatunk gondozottjai is 75-80 százalékban ugyanazok a személyek hosszabb ideje (1-2 év). Érdekes, hogy a fiúknál inkább tapasztalható a gondozási idő növekedése, az ő kiléptetésük a szállóról sokkal több nehézségbe ütközik, mint a lányanyáké. Az anyákat a minimális 1 év alatt sikerült az anyaotthonnál jobb körülmények közé juttatni az elmúlt évben.

A fenti tény következménye az a jelentős, bár nem új szempontú változás munkánkban, hogy új gondozottat csak akkor tudunk vállalni, ha valakit véglegesen útjára bocsátottunk.

Szolgáltatásaink bővítésével az általunk gondozottaknak komplex ellátást igyekszünk nyújtani (segélyezés, étkeztetés, szállás, egészségügyi ellátás, ügyintézésben segítségnyújtás, utógondozás), mert csak így látjuk biztosítottak, hosszútávra megnyugtatónak a végzett munkát.

Az elmúlt év tapasztalatai megerősítették bennünk az az elhatározást, hogy a Szolgálat erőteljesen koncentrál a hajléktalan anyák és gyermekek gondozására. Ennek keretében elkezdtük feltérképezni a főváros területén „vándorló” anyákat és megkezdtük előgondozásukat egyelőre tartózkodási helyükön, majd felhasználva saját illetve mások lehetőségeit, elszállásoljuk őket. Az előgondozás feltétlenül szükségesnek látszik, mert a körülmények felderítésének híján könnyen veszélynek tehetjük ki a már szállón lakó gyermekeket és anyákat. Az apró lépések alapelve ennél a hajléktalan közegnél sem hagyható figyelmen kívül. Így első lépésként népkonyhánkon a 15 fő nyugdíjas mellett hajléktalan anyákat étkeztettünk gyermekeikkel.

A fenti elhatározás eredménye, hogy 1993-ban megnyitottuk második anyaotthonunkat is, és ha terveink beválnak, ez év végén, jövő év elején a harmadikat is.

A Fővárosi GYIVI utcai Gondozó Szolgálatának 3 éves tapasztalatai, valamint az intézet alaptevékenységében szerzett évtizedes tapasztalatok alapján joggal állíthatjuk, hogy az állami gondoskodásba kerülő gyermekek jelentős részénél a szüleiktől történő elválasztás megelőzhető volna, ha lennének olyan elhelyezési lehetőségek, ahol a krízishelyzetben, átmeneti családi problémákkal küszködő családok gyermekeiktől kaphatnának kedvezményes elhelyezést.

A rendelkezésünkre álló adatok alapján nyugodtan kimondható, hogy haladéktalanul és minél nagyobb számban kell városszerte olyan lakásokat, házakat fogadóképesé tenni, amelyek befogadnának és menedéket adnának:

1. A gyermeküket egyedül is megtartani akaró hajléktalan leányanyáknak, hiszen jelenleg a gyermeküket „lelketlenül” a kórházban hagyók jelentős számban kilátástalan helyzetük és a minimális segítség hiányában teszik ezt;

2. az egyre kegyetlenebb gazdasági helyzet miatt növekvő számban utcára kerülő, kilakoltatott családoknak, a gazdasági feszültségek miatt a rövidtávon kezelhető családi konfliktusokba, krízishelyzetekbe került családoknak; egyéb családi perpatvar miatt egyik szülőfélnek a gyermekével együtt.

Természetesen a problémakörök tovább bővíthetők, de a jelen helyzetet figyelembe véve úgy látjuk, hogy a gyermekek családból való kikerülését az anyaothnonok illetve krízisotthonok minél nagyobb számban való felállításával és működtetésével jelentősen csökkenthetnénk.

A **leányanyaothton** működtetésében a Szolgáltatnak jelentős tapasztalatokat sikerült összegyűjtenie az általa másfél éve üzemeltetett otthonnal kapcsolatosan.

Ezek röviden: a három-négy anyát gyermekével (csecsemőjével) befogadó lakásotthon a lakókörnyezetbe minden nagyobb konfliktus nélkül beépíthető; az anyák a minimális szállódíjat rendszeresen befizetik, gyermeküket és önmagukat különösebb anyagi támogatás nélkül ellátják (a lakás rezsijét a Szolgálat fizeti, a befizetett szállódíj csak a bentlakók segélyezésére fordítható); a bentlakók 6 hó - 1 év alatt családi viszonyaikat rendezték, és egyéb lakhatási lehetőségekhez jutottak; az anyák a Szolgálat utcai gondozóitól a GYES, a méltányossági GYES, a családi pótlék, segélyek, családi kapcsolatos rendezése, lakáskérdés megoldásában kaptak segítséget, a gyermekek gondozásában tanácsot és segítséget; a gondozók naponta néhány órát töltenek a lányok között, a napi életvezetés kialakításában; a Szolgálat egésze mintegy biztosítékul szolgál az egyre önállóbb ügyintézéshez, a saját és a gyermek sorsáért érzett felelősség megerősítésében.

Az eddigi eredmények alapján állítható, hogy a szilárd háttérnek köszönhetően leányanyáink „magabiztosan” rendezték életüket. Mindezt úgy, hogy közben gyermeküktől nem kellett megválniuk és a szülő-gyermek kapcsolat kialakulásának legfontosabb szakaszában emberi körülmények között, szakirányú segítséggel küzdhettek teljesen önálló életük megteremtéséért, miközben a gyermekért való felelősséget egy percig sem vette át tőlük egyetlen külső szerv sem, hogy ezáltal felmentést adjon, vagy akadályt gördítsen a gyermekért való felelősség kialakulása, vagy vállalása elé.

Eredményeink magukért beszélnek. Az otthonba került gyermekek közül egyet sem kellett később az állami ellátó rendszerbe utalni.

Az Otthon mögött természetesen a GYIVI és a Szolgálat teljes szakapparátusával, szaktudásával ott áll, s ez nyilván feltétele az eredményességnek, hiszen a különböző szakismereteket (jogi, adott esetben egészségügyi, gondozási, stb.) nem kell egy külön ellátó vagy szolgáltató szervezettől megszerezni esetleg pénzért, hanem az azonnal rendelkezésre áll.

S amire eddig szerencsére nem került sor, ha az anyuka mégsem élne a fölkinált lehetőségekkel és elhagyná gyermekét, a gyermek egy percig sem lenne kitéve veszélyeztetésnek, hiszen a gondozók azonnal igénybe vehetik a szakellátás különböző szolgáltatásait (nevelőszülők, csecsemőotthon stb.).

Összefoglalva az Anyaothton előnyeit:

1. Kizárólagos felelősség önmaga és a gyermek sorsáért.
2. Önálló életvitelre való felkészülés (bármikor igénybe vehető segítséggel).
3. Biztos fedél a véglegesebb megoldásig.
4. A szilárd intézményi háttér a hiányzó, vagy éppen nem funkcionáló családi - szülői - háttér pótlására, amely azonban a szervezeti elkülönülés miatt nem telepedhet rá a mindennapokra.

5. Egy lakás éves rezsiköltségére (100-120.000,- Ft) és két utcai gondozó éves bérével – ezen nem az 1992-ben fizetett 7.000,- Ft-ot kell érteni – (720.000,- Ft járulékokkal együtt – mindösszesen 840.000,- Ft) kiváltható évente 8-10 gyermek állami gondozása, ami az 1992. évi normatíva szerint 233.000,- Ft/fő (= két-millió-háromszázharmincezer forint) gyerekenként.

Krízisotthon működtetésében a Szolgáltatnak és a GYIVI-nek tapasztalata még nincsen, főleg azért, mert noha szükségességét régóta érzi, nem volt módja létrehozni ilyet.

A GYIVI alaptevékenysége során számtalanszor tapasztalja, hogy a gyermek a családi konfliktusok rendeződéséig elkerül a családból ideiglenesen néhány hétre-hónapra, miközben az egyik szülő itt-ott kényszerül meghúzni magát. A szülők egymás közötti párbeszéde hatósági úton zajlik, holott nem hatósági közvetítéssel a konfliktus rövid úton rendezhető lenne, s a gyermek sem lenne kitéve annak, hogy a szülők elfeledkezhessenek róla, vagy kibúvót kereshessenek a másik félre való mutogatással.

A gyermekkel együtt elhelyezett szülők felelősségvállalása folyamatosan fennáll, azt tőle senki át nem veszi. A biztos fedél tudatában, és a gondozók közreműködésével kevesebb szabályozatlan indulattal mód van a konfliktus rendezésére az esetek nagy részében. A gyermek egy bizonytalan helyzetben nem veszíti el valamennyi biztos kötődését (együtt marad egyik szülőjével, járhat ugyanabba a bölcsődébe, óvodába, iskolába).

A fentiekből következően ezeknek az otthonoknak lehetőség szerint a főváros válságos gócaiban, vagy azokat könnyen megközelíthetően kell elhelyezkedniük. Ilyenek jelenleg a VIII., IX., X. kerületek. Ugyancsak ezek a kerületek a leginkább veszélyeztetettek a kilakoltatásokat illetően is.

Egy-egy ilyen lakásban egy-két család helyezhető el, hiszen a saját családjukban konfliktussal küzdők nem tehetők ki mások gondjainak, illetve a gondozókon túl mások előtt nyilvánvalóan nem szívesen teregetik ki a család „szennyesét”, sőt, ez akár akadálya is lehet a gondozókkal való kapcsolat kialakulásának. Ezért, vagy jól elkülöníthető lakrészekből álló házasingatlant, vagy garzonlakásokat, illetve két jól el-különíthető lakrészre osztható lakást célszerű erre felhasználni.

A problémák megoldására, a helyzet normalizálására 1-2 héttől, 3-6 hónapig terjedő időszakot kell számítani.

Összefoglalva a Krízisotthon előnyeit:

1. A gyermek nem veszíti el valamennyi családi és egyéb kapcsolatát!
2. A szülők közvetlen felelőssége a gyermekért fennmarad!
3. A konfliktus kezeléséhez a család nem hatósági jellegű közvetítést, segítséget kap!
4. Biztos fedél a helyzet rendezéséig!

5. A Szolgálat szakellátó rendszere segítségként a háttérben, de kellő távolságban ahhoz, hogy ne telepedjen rá a mindennapokra.

6. Egy lakás vagy ház éves rezsiköltségével (100-200.000,- forint) és két utcai gondozó éves bérével kiváltható egy lakás esetén 6-12 gyermek állami gondoskodása, ami az 1992. évi normatíva szerint 233.000, forint személyenként. (1.398.000,forint - 2.796.000,- forint)

A fentebb vázolt két otthontípus tevékenységét tekintve a hajléktalanság kezdetén nyújthat olyan ellátást, szolgáltatást, amely megakadályozza, hogy a hajléktalanság maradandó állapottá váljon egy-egy család, gyermek életében. Az esetek jelentős részében a prevenciót szolgálja. A korábban jelzett gondozási idő növekedése azonban világosan mutatja, hogy a segítségnyújtást minél korábbra kell kitolni, mivel ekkor még a személyiségben a hajléktalan

életforma nem fejtette ki romboló hatását. A gondozott akarata nem tört meg, képes még elfogadni a segítő kezet, nem rögződött benne az ellenállás az intézményekkel szemben, még nem okol mindenért másokat.

Szolgálatunk jellegéből következik, hogy gondozottjainknak 50-60 százaléka, mint korábban is, volt állami gondozottból tevődik ki. Azt azonban jelezni kell, hogy jelentős hányaduk nem a fővárosi, hanem a vidéki gyermekvédelemből kikerült és a munkanélküliség elől a fővárosba menekülő. Sajnos a korábbi gazdasági szerkezetre képzettek (kohászok, bányászok stb.) munkát nemigen találnak, sőt az alkalmi munkákból is kiszorítják őket az illegális külföldi munkavállalók. Az utcáról való kikerülésnek pedig alapfeltétele a biztos munkahely és kereset. Ezt gondozottjaink 10-15 százaléknál sikerült elérni (ez nem tartalmazza a GYES-ből, GYED-ből, családi pótlékból élő anyákat). Az Átmeneti Szállón lakóknál ez az arány 50-60 százalék, a többiek alkalmi munkából élnek nagyon nehezen, így tőlük a minimális szállódíj sem szedhető be.

A gondozottak 80-85 százaléka rendszeres alkoholfogyasztó, általában kombinálva más szerekkel. 30-40 százalékuk tekinthető alkoholistának. Az elmúlt év során 20 fő többször is megpróbálkozott az önkéntes alkoholelvonó-kúrával. Az esetek többségében nem csinálták végig, illetve ha végig is csinálták, visszakerülvén a korábbi környezetbe, visszaestek. Akiknek sikerült a szállását és munkáját megoldani, azok közül 4-5 fő egyelőre talpon van. Fontos lenne az önszűrt (pl. Névtelen Alkoholisták) bevonása megsegítésükbe.

Masszív bűnöző az általunk gondozottak között nincsen, de az elmondásokból nyilvánvaló, hogy az apróbb lopások a megélhetés biztosítására mindennaposak.

Mint az köztudott, szolgálatunk elsősorban azon hajléktalanok gondozására vállalkozott, akik maguk is szeretnék helyzetükön változtatni. Sajnálatos tény, hogy az általunk gondozottak közül 45-50 fő jutott el addig kudarcait követően, hogy tartósan a hajléktalan életformára rendezkedett be. Ők az egyes hajléktalanokat gondozó szervezetek rendszeres látogatásából, szolgáltatásaik igénybevételeiből tartják fenn magukat.

A lakhatást feltört, foglalt lakásban oldja meg 3-4 (10-15 főből álló, gyakran változó összetételű) társaság. Ezekből a csoportokból válnak ki később az egyéni vagy páros (élettársi kapcsolatban élő) lakásfoglalók (6-7), akik munkát vállalva fizetik a közüzemi díjakat és később igyekeznek ezt a helyzetet legalizálni. Az önkormányzatok ebben gyakran partnerek. Ezek a gondozottjaink igyekeznek korábbi társaságuk szeme elől is eltűnni, érezvén visszahúzó erejüket.

A fentiekből következően nagyon sokat romlott az arány az utcán töltött idő szempontjából is, gondozottjaink 80 százaléka több mint 4 éve hajléktalan. Ez a körülmény nyilván jelentősen rontja a gondozás esélyeit, hiszen a társadalmi-kivüliség, a csoportnormák rögződése a személyiségben jelentősen előrehaladt, így a gondozóknak komoly ellenállást kell leküzdeniük.

A Szolgálat orvosa, Dr. Haár Zsuzsanna valamennyi gondozottunkat személyesen ismeri, az ő részletező adatai jól mutatják, hogy az általunk gondozott fiatal felnőttek egészségi állapota milyen katasztrofális. Az év során 78 beteget láttak el, ebből 21 nő. A legtöbbjük 2-5 alkalommal, nyolcan 20-30-szor és egy fő 50-szer kereste föl.

Betegség szerint:

- Felső-légúti hurutos megbetegedés: 49
- Sérülések: 31
- Emésztő-szervrendszeri betegségek: 22
- Bőrfertőzések: 39

- Rüh:	8
- Tetű:	19
- Érelváltozások:	6
- Nemi betegségek:	5
- Fejfájás:	13
- Toxicomania (alkohol, szipu stb):	36
- Beszélgetés:	9
- Gyógyszerátírás:	8
- Saját gyerekekkel:	5

Az elmúlt évekhez képest egyre több az emésztőszervi probléma, ez lehet fekély (gyomor-bél), lehet csak gyulladás - oka a rendszertelen táplálkozás, alkohol, az utcai lét neurotizáló hatása; valamint az érrendszeri betegségek (szűkületek) - előidézői a dohányzás, narkó-alkohol és a fagyás. Szinte megoldhatatlan a ruha alatt levő sebek, a rüh és a tetű kezelése a rendszertelen tisztálkodás miatt. A különböző betegségek halmozottan jelentkeznek!

Az elmúlt esztendőben is megerősítést nyert munkánkban az a tény, hogy a különböző ellátórendszerekből (egészségügyi-szociális) kiszoruló a hajléktalan-ellátásban bukkannak fel, és esetükben a hajléktalanság előidézője alapvetően a más jellegű hátrány megléte. Példának okáért a fiúszállón két süket-néma folyamatosan dolgozó, két rendszeresen visszaeső alkoholista, kábítószeres, valamint megszűnt munkásszállóról kiszoruló gondozottunk van. A jövő feladata lesz, hogy a hajléktalan-ellátás kiharcolja, hogy ezeket a gondozottakat a nekik megfelelő szakellátás fogadja.

Az összefoglaló értékelés helyett hadd álljon itt az egyik legrégebbi gondozó, Barta György tömör, de munkánk legapróbb részleteit is jól bemutató beszámolója, tavalyi munkájáról:

„A 92-es évben gondozói munkám elsődlegesen a GYIVI átmeneti szállóján élő beutaltak gondozására korlátozódott. Ez elsősorban beszélgetésekben, esetenként lelki tanácsadásban realizálódott, ez lévén a fő profilom. Próbáltam elvezetni a fiatalokat a hit útjának megismerésére, tudván (megtapasztalván), hogy életcél nélkül, szeretet nélkül az emberi lét (nem utolsósorban egy átmeneti szállón) üressé, értelmetlenné válik.

A szállón lakók jelentős része (gyakorlatilag mind) megismerkedhetett ezzel az úttal, nagyobb részük (kb. 70 százalék) eljutott az istenhitig (egy része nyilvánvalóan már korábban is rendelkezett ezzel, bár talán felszínesebb formában), ez feltétlenül pozitívabb világnépet jelent és - bár csupán egy ember jutott el odáig, hogy a hit igazságait maradéktalanul elfogadja és vállalja, hosszabb távon is úgy érzem, a szállón élő fiatalok alaphangulata nem a reménytelenség, a kitaszítottság, a kudarc érzete, hanem – megkockáztatom – egyfajta (igen kételkedő) bizakodás. Talán egy kicsit az egymáshoz való kapcsolatuk is megváltozott: nagyobb a segítő-készség (ha nem is minden esetben), elfogadóbb talán az alapvető beállítódás egymás felé. Van tehát értelme az itt folyó munkának. Emberebbé válnak az emberek (s a gondozó is).

Kevésbé látványos az eredmény azok között a gondozottaim illetve volt gondozottaim között, akik (többnyire magatartásuk okán) nem kerülhettek a szálló lakói közé. Az általam gondozott két, pincében élő hajléktalan közül az egyiket sikerült kórházba juttatni és a lassú haláltól megmenteni (csodával határos módon még az elfagyott lábát sem kellett amputálni, ahogy eredetileg szó volt róla), a másik azonban nem tudta, nem akarta feladni káros szenvedélyét (ragasztó), a felkínált elvonási lehetőségéből végül kizárták. Legutóbbi találkozásunkkor új címét (szintén pince) nem volt hajlandó megadni és – ragasztósan –

közölte, hogy inkább a halált választja, marad a ragasztó. Ugyanígy döntött H. Róbert, korábbi gondozottam is. T. Bálint egyelőre inkább az alkoholt választja és a csövezést, akárcsak K. József és N. György. Kapcsolatban vagyok velük.

V. Júlia és F. Erzsébet (két-két gyermekkel mindkettő) jelenleg rendezett körülmények között élnek - más gondozza őket. A korábban meglepő változást mutató P. Márton és H. József sajnos ismét „visszacsúszott” a korábbi életvitelébe – ital illetve narkó rabságába egyelőre mindkettő. A korábbi masszív „piás” T. Zoltán viszont változni látszik, albérletet fizetett neki egy házaspár (Sión Gyülekezet), van munkahelye, mostanában rendszeresen templomban találkozunk.

A. Zsolt helyzete is normalizálódott. Dolgozik, szállón lakik, egy templomi kisközösség tagja. Derűje megmaradt. O. István idestova hat éve még mindig ki tudott tartani a hitében. Nem volt visszaesése (korábban börtönben volt), dolgozik, szüleihez visszaköltözött, szintén egy kisközösség masszív tagja. A vele való találkozás mindig erőt ad.

A nem kevés kudarc ellenére szeretném tovább folytatni ezt a munkát.”

Radoszáv Miklós